

Piotr Kudelski

Streszczenie rozprawy doktorskiej

„Współczesne upamiętnienia w Polsce, studium semantyki form rzeźbiarskich”

Współczesne realizacje pomników i upamiętnień w Polsce są przedmiotem oceny społecznej, która wywołuje spór między krytykami a apologetami tych dzieł. Jednak obie strony wydają się nie dążyć do wzajemnego zrozumienia. Autor tekstu sugeruje konieczność znalezienia wspólnego mianownika dla twórcy i odbiorcy dzieła, niezależnie od ich wieku, pochodzenia czy poglądów. Kluczowe pytanie, jakie należy postawić, dotyczy podstaw percepcji przekazu treści w upamiętnieniach. Według autora, najważniejsze dla tworzenia i zrozumienia przekazu niesionego przez pomniki jest odwołanie się do podstawowych, wspólnych dla wszystkich pierwotnych skojarzeń. Dlatego też badanie semantyki form pomników obok analizy znanych parametrów definiujących rzeźbę, takich jak jej bryła, kompozycja, faktura czy ekspresja, koncentruje się również na perspektywie twórcy, odwołującego się do skojarzeń związanych z percepcją dziecka, gdy budowało ono swoje wyobrażenia o świecie i kształtowało jego obraz. Dziecko jest istotnym odbiorcą dziedzictwa kulturowego i mimo że nie zawsze jest w pełni świadome znaczenia poszczególnych dzieł sztuki, to jednak bardzo ważne jest, żeby potrafiło odczytywać przekaz, jaki niesie upamiętnienie.

Pomniki i upamiętnienia stanowią istotną formę opowiadania o historii społeczeństw, narodów i kultur. Jakość estetyczna, kształt i forma rzeźbiarska oraz czytelność treści tych pomników odzwierciedlają stan ducha społeczeństwa, które je tworzy. Celem przedstawionej pracy jest zbadanie kondycji twórczości rzeźbiarskiej, jej komunikatywności oraz sposobu przekazywania treści. Praca stanowi teoretyczne uzupełnienie dotychczasowych działań autora jako architekta. Podstawą definiowania kryteriów i przeprowadzonych badań są doświadczenia empiryczne autora-architekta, które miały miejsce podczas projektowania i realizacji jego własnych pomników i upamiętnień.

W pracy doktorskiej podjęto dyskusję na temat czytelności pomnika-upamiętnienia oraz semantyki rzeźby, która może być zależna od przyjętych założeń

ideowych na etapie projektu, odwołujących się do najprostszyc i pierwotnych skojarzeń, kształtowanych na kolejnych etapach rozwojowych człowieka - dziecka. Autor zauważa, że dojrzały i ukształtowany twórca, jeśli w procesie projektowym uwzględni stany emocjonalne z dzieciństwa, ma szansę dotrzeć zarówno do dziecka - odbiorcy, jak i do starszego odbiorcy, w którym tkwi "dziecko z przed lat".

Badania przeprowadzone w ramach pracy skupiają się na najnowszych pomnikach i upamiętnieniach zrealizowanych w Polsce w przestrzeniach miejskich i miejscowościach w XXI wieku, czyli w okresie od 2000 do 2021 roku. Metodą analizy przyjętą w pracy było zbadanie wszystkich 378 pomników pod kątem semantyki form rzeźbiarskich, elementów percepcji dziecka w przekazie pomnika, czytelności przekazu pomnika w kontekście percepcji dziecka oraz interpretacji znaczeń zawartych w przekazie pomnika. Dokonano też analizy semantycznej każdego pomnika.

Elementem badań była również analiza porównawcza. 20 pomników i upamiętnień wybranych na podstawie doświadczenia badawczego przeprowadzonego wśród uczniów Niepublicznej Modelowej Szkoły Podstawowej w Nieporęcie.

Po zebraniu materiału – 378 – pomników zrealizowanych w RP w XXI wieku i sporządzeniu ich charakterystyki, sprecyzowano kryteria dla wyboru tych upamiętnień, które zostały poddane szczegółowej analizie i były poparciem dla założonej tezy.

Procentowy udział wszystkich form rzeźbiarskich w całości zbadanego materiału kształtował się następująco: postacie siedzące 26%, ławeczki 21% postacie stojące 18%, głazy 8%, popiersia 6%, obeliski 6%, pomniki konne 2%, kolumny 1%, inne 12%.

Badania wykazały czym dzieci kierują się, przy wyborze najbardziej wg nich czytelnych pomników. Wnioski z badań potwierdziły tezę, że czytelność pomnika upamiętnienia wynika z przyjętych na etapie projektu założeń ideowych odwołujących się do percepcji dziecka, które zawsze wybierze skojarzenie oczywiste, psa, kota, konia, ławeczkę z postacią. Dla dziecka najbardziej atrakcyjną formą pomnika będzie dosłowny cytat z rzeczywistości: piesek, kotek, rycerz na koniu... ale czy wszystkie pomniki upamiętnienia miałyby przyjmować taką formę?

W drugim etapie badań sformułowano nowe kryteria oparte o badania R. Arnheima, V. Lowenfelda i A.A. Sternów. Odrzucono formy będące oczywistymi cytatami. Nowy procentowy udział materiału badawczego kształtował się następująco: postacie siedzące 37%, postacie stojące 24%, głazy 11%, popiersia 9%, obeliski 8%,

kolumny 1%, inne 10%. Ostatecznym efektem wyboru było 20 w/w pomników, które poddano analizie porównawczej według starych i nowych kryteriów.

Stwierdzono, że istnieje potrzeba głębszego zrozumienia znaczenia pomników i upamiętnień, które powinny być nie tylko wykonaniem zlecenia, ale także wypowiedzią serca i duszy twórców. Kanon sztuki i style architektoniczne mają swoje korzenie w pierwotnych doświadczeniach i percepcji. Autor ma nadzieję że praca będzie zaproszeniem do dyskusji o metodach projektowania - jak należy traktować architekturę i czy można zaliczyć ją również do sztuki.

W pracy dowiedziono, że obecność "wewnętrznego dziecka" w dorosłym twórcy, może mieć wpływ na jakość i czytelność przekazu pomników i upamiętnień. Umiejętność tworzenia na podstawie emocji naszego „wewnętrznego dziecka”, może zależeć od twórcy i jego doświadczeń życiowych. Niektórzy twórcy czynią to bezwiednie.

Piotr Kudelski

6 lipca 2023